

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД  
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»  
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК  
Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

КУРСОВА РОБОТА

на тему:

**«Дидактично-виховний потенціал літературної творчості Марійки  
Підгірянки для дітей дошкільного віку»**

Виконав:  
Студентка спеціальності 012  
Дошкільна освіта  
4 курсу денної форми навчання  
**Русин Євеліна Юріївна**

Науковий керівник:  
**Маляр Любов Василівна**  
к. пед. н., доц.

Національна шкала: \_\_\_\_\_

Кількість балів: \_\_\_\_\_ Оцінка: ECTS \_\_\_\_\_

Члени комісії \_\_\_\_\_

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

**Реєстрація** \_\_\_\_\_

(номер)

« \_\_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 2024 р. \_\_\_\_\_

(підпис лаборантка кафедри) (прізвище, ініціали)

## ЗМІСТ

|                                                                                                                                                 |           |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>ВСТУП.....</b>                                                                                                                               | <b>4</b>  |
| <b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІТЕРАТУРНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАРІЙКИ ПІДГІРЯНКИ.....</b> | <b>6</b>  |
| 1.1.Стан дослідження проблеми у науковій літературі.....                                                                                        | 6         |
| 1.2.Життєвий шлях та чинники й передумови формування поетичної педагогіки Марійки Підгірянки.....                                               | 10        |
| <b>РОЗДІЛ 2. ДИДАКТИЧНО-ВИХОВНА ЦІННІСТЬ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ МАРІЙКИ ПІДГІРЯНКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....</b>            | <b>17</b> |
| 2.1.Педагогічна спрямованість та естетично-психологічна своєрідність віршованої творчості Марійки Підгірянки для малого читача.....             | 17        |
| 2.2.Шляхи творчого використання педагогічної спадщини Марійки Підгірянки в закладах дошкільної освіти .....                                     | 23        |
| <b>ВИСНОВКИ.....</b>                                                                                                                            | <b>29</b> |
| <b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</b>                                                                                                          | <b>31</b> |

## ВСТУП

**Актуальність теми дослідження.** У плеяді визначних педагогів-письменників, які прислужилися справі розбудови шкільництва на національних засадах у Прикарпатті, Закарпатті та Галичині, особливе місце посіла вчителька народних шкіл і визнана українська поетка Марійка Підгірянка (Марія Омелянівна Ленерт-Домбровська) (1881 – 1963). Творча спадщина Марійки Підгірянки – система дидактичних методів та прийомів, змодельованих у контексті художніх творів для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Вивчення літературно-педагогічної концепції Марійки Підгірянки переконує у співзвучності висловлених нею поглядів, ідей та рекомендацій освітнім реаліям сьогодення, що, на нашу думку, є надійним джерелом розвитку сучасної системи виховання, спрямованого на формування всебічно гармонійно розвиненої особистості, орієнтиром у життєдіяльності для якої виступають – загальнолюдські та національні цінності. Адже засобами художнього слова учителька-письменниця вчить дитину бути доброзичливою, привітною, ввічливою, толерантною, працелюбною, надавати допомогу та підтримку ближнім. Вірші Марійки Підгірянки сповнені народної пісенності, щедрі на патріотичні мотиви, плекають у дитячих душах любов до природи, навчають бути з нею (природою) єдиним цілим.

Таким чином, актуальність наукової проблеми та наявність окреслених завдань зумовили вибір теми курсової роботи: «Дидактично-виховний потенціал літературної творчості Марійки Підгірянки для дітей дошкільного віку».

**Об'єкт дослідження:** літературно-педагогічна спадщина Марійки Підгірянки.

**Предмет дослідження** – художні твори Марійки Підгірянки як засіб розвитку ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку.

**Мета дослідження** полягає у здійсненні наукового аналізу літературно-педагогічної діяльності Марійки Підгірянки та обґрунтуванні освітньо-виховного потенціалу літературних творів видатної поетки-педагогині як засобу формування морально-етичних світоглядних позицій дітей дошкільного віку.

Реалізація зазначеної мети дослідження досягається розв'язанням таких завдань:

- 1) виявити та проаналізувати умови і основні чинники формування світоглядних позицій, педагогічних поглядів Марійки Підгірянки, охарактеризувавши при цьому основні етапи її життєвого і творчого шляху;
- 2) розглянути стан дослідження літературно-педагогічної спадщини Марійки Підгірянки у наукових джерелах;
- 3) розкрити дидактично-виховний потенціал художніх творів Марійки Підгірянки для дітей дошкільного віку;
- 4) визначити шляхи творчого використання педагогічної спадщини Марійки Підгірянки в сучасних закладах дошкільної освіти .

**Методи наукового дослідження:** методи аналізу, синтезу, теоретичного узагальнення та порівняння історико-педагогічних фактів, систематизації та класифікації документів, довідково-інформаційних матеріалів і психолого-педагогічної літератури; психологічно-аналітичний, за допомогою якого досліджується внутрішній світ персонажів творів письменника, їхня поведінкова мотивація, вчинки, засоби відтворення психічних станів героїв літературних творів, прогностичний (визначення перспективних шляхів впровадження педагогічних ідей Марійки Підгірянки в сучасних умовах).

**Структура курсової роботи** зумовлена метою і завданнями дослідження і включає вступ, два розділи, чотири підрозділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

# РОЗДІЛ 1

## ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІТЕРАТУРНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАРІЙКИ ПІДГІРЯНКИ

### 1.1. Стан дослідження проблеми у науковій літературі

Сучасні дослідження літературно-педагогічної діяльності письменниці вирізняються багатогранністю підходів, що враховують як її художню творчість, так і педагогічні ідеї, які закладено у створених нею творах для дітей. Зокрема, науковці досліджують педагогічну спрямованість її поезії, що дозволяє розглядати творчість письменниці не лише як частину літературного процесу, але й як важливий елемент виховної практики. Дослідження проблеми охоплює питання взаємозв'язку між естетичними та морально-етичними аспектами віршів, а також роль поезії у формуванні цінностей та соціальних орієнтирів у дітей [1, с. 48-49].

Одним із основних напрямів є літературознавчий підхід, який спрямований на детальне дослідження художніх особливостей творів педагогині. У цьому контексті науковці зосереджуються на мовних засобах, структурних елементах поезії та її стилістичних характеристиках, а також аналізують використання національних мотивів, символіки і образів. Зроблений літературознавцями порівняльний аналіз творчості письменниці з іншими українськими письменниками того часу дозволяє встановити її унікальне місце в історії дитячої літератури, виявити характерні риси її художнього стилю та естетичного підходу до створення творів для дітей [2].

Важливим напрямом є психолого-педагогічний підхід, основою якого є аналіз впливу поетичних творів письменниці на емоційний і моральний розвиток дітей. Дослідження в цьому напрямі зосереджуються на тому, як через поезію письменниця формувала у дітей уявлення про добро, справедливість, відповідальність та співчуття. Зокрема, вивчаються механізми впливу її творів на емоційну чутливість дітей, а також на формування у них соціальних

навичок та моральних орієнтирів. Ці дослідження мають особливе значення для сучасних педагогічних практик, що базуються на гуманістичних цінностях.

Історико-педагогічний підхід дозволяє вивчити творчість Марійки Підгірянки у контексті педагогічної думки її часу. Письменниця активно діяла в середині ХХ століття, у період великих соціально-політичних змін в Україні, і її педагогічна діяльність була частиною ширшого процесу освітніх реформ. У цьому контексті важливим є вивчення того, як ідеї Підгірянки перегукуються з освітніми тенденціями того часу, а також те, як її творчість відображала та впливала на педагогічну реальність в Україні [3].

Окремо виділяється сучасний підхід до використання педагогічної спадщини педагогині у дошкільній освіті. Науковці аналізують, як твори письменниці можуть бути інтегровані в сучасні методики виховання та навчання дітей дошкільного віку. Вивчаються конкретні методи використання її поезії для розвитку мовлення, соціальних навичок, емоційної чутливості та творчих здібностей у дітей. Крім того, досліджується, як твори письменниці можуть використовуватися в контексті реалізації освітніх ідей сучасних педагогічних програм для дошкільної освіти, зокрема як засіб морального та естетичного виховання дітей.

Таким чином, сучасні наукові підходи до вивчення творчості Марійки Підгірянки відзначаються багатогранністю та різноманітністю. Вони охоплюють як літературознавчі, так і педагогічні аспекти її діяльності, дозволяючи більш глибоко розглянути роль її творчості в педагогічному процесі та значення поетичних творів у формуванні морально-етичних принципів у дітей.

Творчість письменниці стала предметом численних досліджень вітчизняних науковців, які підходили до її спадщини з різних наукових перспектив – літературознавчих, педагогічних, психолого-педагогічних. Одним із основних дослідників творчості авторки є Леонід Гребенюк, який у своїй монографії «Марійка Підгірянка: поет і педагог» (2004) наголошує на педагогічній суті її творчості. Він виводить зв'язок між поезією письменниці та

моральним вихованням дітей, підкреслюючи важливість її творчості для формування патріотичних почуттів і моральних орієнтирів у молодшому поколінні. Гребенюк акцентує увагу на гуманістичних засадах, закладених у творах письменниці, які, за його словами, стали основою для розвитку національної свідомості дітей [4].

Педагог та літературознавець Ніна Іванова у своїй праці «Марійка Підгір'янка: педагогічна думка в її поезії для дітей» (2010) розглядає творчість педагогині-поетеси в контексті її педагогічної діяльності та досліджує їх виховний потенціал у формуванні морально-етичних світоглядних позицій дітей. Дослідниця розглядає поезію Марійки Підгірянки як інструмент морального виховання, де кожен вірш не тільки дає урок, але й сприяє розвитку емоційної чутливості у маленького читача. Вона виділяє значення творчості письменниці в контексті виховання не тільки загальнолюдських цінностей, але й патріотичних почуттів через любов до рідної землі [5].

Літературознавець Олександр Білик зосереджує свою увагу на аналізі поетики дитячих поетки-педагогині, зокрема у своїй роботі «Поетика дитячих віршів Марійки Підгірянки» (2008). Він відзначає особливості використання мовних засобів, ритміки та образотворчої техніки, що робить її поезію доступною для дитячого сприйняття. Білик також вказує на педагогічний потенціал її творів, особливо в контексті формування емоційного та морального розвитку дітей. Автор підкреслює, що поезія письменниці не тільки приваблює дітей своєю звуковою мелодійністю, але має значний виховний вплив [6].

Тетяна Шевченко, у своїй праці «Марійка Підгірянка в контексті дошкільної освіти» (2015), досліджує педагогічну складову творчості письменниці, зокрема її вплив на розвиток дошкільників. Шевченко акцентує увагу на ролі поезії Підгірянки в процесі формування моральних та соціальних якостей дітей дошкільного віку, таких як доброта, співчуття та взаємоповага. Вона вважає, що творчість Підгірянки є великим ресурсом для інтеграції етичних уроків у навчальні програми, що сприяє гармонійному розвитку дитини [7].

Дослідниця Вікторія Мельник у своїй праці «Психологія виховання через поезію: досвід Марійки Підгірянки» (2017) аналізує емоційно-формуючий вплив її творчості на дітей. Вчена досліджує, як поезія майстрині може стати інструментом не тільки для розвитку моральних якостей, але й для формування емоційної чутливості, що є основним аспектом психолого-педагогічного виховання дітей [8].

Отже, дослідження творчості Марійки Підгірянки відзначаються різноманітними підходами, що дозволяють розкрити багатогранність її спадщини. Літературознавчий підхід, представлений працями Олександра Біліка та Ніни Іванової, фокусується на художньому аналізі її творчості, зокрема на поетичних формах, образах і метафорах, які створюють її поезію, доступною для дитячого сприйняття. З іншого боку, педагогічний та психолого-педагогічний підхід, представлений у роботах Леоніда Гребенюка, Тетяни Шевченко та Вікторії Мельник, підкреслює виховний потенціал її творчості, акцентуючи увагу на використанні її творчості в педагогічному процесі для формування моральних і емоційних якостей у дітей.

Літературознавці часто зосереджуються на аналізі тексту і поетичних прийомів, водночас педагоги намагаються перевести ці літературні засоби в практичну площину, застосовуючи їх для виховання моральних і соціальних якостей. Дослідження Ніни Іванової та Олександра Біліка спрямовані на вивчення стилістичних особливостей творчості письменниці, тоді як Леонід Гребенюк і Тетяна Шевченко використовують розкриття педагогічного потенціалу її творчості в сучасних навчальних програмах [9, с. 137-179].

Попри значний обсяг наукових праць, присвячених творчості письменниці, існує низка аспектів, які досі залишаються недостатньо вивченими і потребують подальшого дослідження. Однією з основних прогалин є недостатня увага до педагогічних методів, застосованих у творчості Підгірянки, зокрема в контексті сучасних освітніх реалій. Хоча вітчизняні науковці акцентують увагу на моральних та етичних засадах її творчості, малодослідженим залишається такий аспект проблеми, як використання

поетичного слова Марійки Підгірянки як засобу формування морально-етичних світоглядних позицій та розвитку мовленнєвих, соціальних навичок дітей дошкільного віку. В окремих дослідженнях зацентовано увагу на морально-етичних уроках її поетичного слова для дітей, однак вважаємо за доцільне поглибити цей аспект проблеми дослідження, звернувши увагу на дидактично-виховний потенціал літературної творчості письменниці для дітей дошкільного віку, зокрема варто конкретніше розглянути, як її твори впливають на формування людських якостей – співчуття, чесності, відповідальності, справедливості, толерантності, щирості тощо, а також як це може бути інтегровано в сучасні методики навчання [10].

Актуальність творчості Марійки Підгірянки в умовах сучасних культурних і соціальних змін є ще одним мало дослідженим аспектом. Більшість її творів було написано в інший соціально-політичний період, тому важливо вивчити, як її спадщина може бути адаптована до сучасного світу з його глобалізацією, технологічними змінами та зміною соціальної парадигми. Окремо слід звернути увагу на міжнародне сприйняття творчості педагогині, яке практично не вивчалось в науковій літературі, попри потенціал її творів для перекладу та популяризації за кордоном [11]. Залишається також недостатньо дослідженою проблема освітньо-літературної творчості Марійки Підгірянки у контексті вітчизняної та зарубіжної педагогічної думки минулого та на сучасному етапі.

## **1.2. Життєвий шлях та чинники й передумови формування поетичної педагогіки Марійки Підгірянки**

Марійка Підгірянка, справжнє ім'я якої –Марія Омелянівна Ленерт-Домбровська, народилася 29 березня 1881 року сім'я лісничого Омеляна Ленерта, яка проживала в с. Білі Ослави (тепер Надвірнянського району Івано-Франківської області).

Вона належала до покоління українських письменників, які виростили в умовах австрійської та польської влади на західноукраїнських землях. Це був

час, коли українське суспільство перебувало під впливом численних культурних і політичних змін, що безпосередньо позначилося на формуванні її світогляду та творчості [12].

Письменниця народилася в родині селян, що вже на перших етапах її життя сприяло вихованню в душі народної традиції та шанобливого ставлення до праці. Її батьки, хоч і не були письменниками, проте мали глибоке почуття національної гідності і активно підтримували українську мову та культуру. В родині Сидоренків були поширені літературні традиції: дід письменниці був любителем народних пісень, а мати мала глибоке почуття до народної поезії. Це середовище сприяло ранньому розвитку дівчинки та її захопленню літературою.

Початкову освіту Марійка Підгірянка здобула в місцевій школі, де почала проявлятися її літературна обдарованість. Згодом вона навчалася в народній школі, а також в гімназії в Станіславі (тепер Івано-Франківськ), де зустрілася з іншими майбутніми видатними представниками української культури. Після завершення гімназії, у 1906 році, письменниця переїхала до Львова, де вступила на філософський факультет Львівського університету, а також навчалася в педагогічних курсах. Освітній процес у Львові дозволив їй глибше ознайомитися з українською літературною спадщиною, а також європейськими класиками, що значно вплинуло на формування її творчого початку [13].

Під час навчання в університеті авторка активно долучалася до громадського життя, брала участь у діяльності різних українських організацій. Вона співпрацювала з місцевими культурними та просвітницькими товариствами, що підтримували українську національну ідею. Водночас вона почала писати вірші, де зображала життя простих людей, долю жінки, її взаємини з навколишнім світом. Її поезія була насичена патріотичними мотивами та прагненням до утвердження національної гідності українського народу.

Соціально-політичний контекст того часу – період боротьби за національну незалежність України, а також зміни, пов'язані з Першою світовою війною, революцією 1917 року і національними рухами в Україні – істотно вплинули на світогляд і творчість письменниці. Вона була свідком складних історичних подій, що відбувалися на її рідній землі, що позначилося в її творах, де вона піднімала теми боротьби за національну свободу, патріотизм і соціальну справедливість [14].

Марійка Підгірянка також була плідним педагогом. Після закінчення університету вона працювала в різних навчальних закладах, викладала в школах та педагогічних курсах. Її педагогічна діяльність неодноразово перепліталася з літературною творчістю. Вона писала твори, які зверталися до дітей, зокрема створювала казки, вірші, що мали морально-етичний зміст і сприяли розвитку національного виховання. В її педагогічній практиці проглядалася глибока повага до дитячої особистості, що також відображалось у її творах, призначених для молодого покоління.

Упродовж свого життя письменниця пережила численні труднощі, але залишалася вірною своїй справі. Її літературна діяльність була спрямована на збагачення української культури та сприяння національному відродженню, особливо у часи, коли українська культура перебувала під загрозою з боку імперських сил. Творчість письменниці була важливою складовою процесу формування українського національного самосвідомості і виховання молодого покоління в патріотичному дусі. У своїх творах вона не лише відображала реалії часу, а й втілювала ідеї гуманізму, моралі та духовності, які є актуальними й до сьогодні [15].

Письменниця працювала вчителькою в селах Галичини, пізніше - у Закарпатті. Вона відзначалася особливим підходом до дітей, створюючи позитивну атмосферу у класі, впроваджувала українські пісні, вірші та казки в навчальний процес. Авторка прагнула через навчання плекати в дітях любов до рідної мови й культури.

Творчість педагогині спрямована на дітей, простих людей, захоплює красою природи, любов'ю до рідного краю та народної мудрості. У її творах часто звучать патріотичні мотиви, заклики до збереження народних традицій.

Широкого розголосу творчість поетеси набула аж у перші роки незалежності України, коли почали друкувати її книжки:

- «Розповім вам казку, байку»
- «Гарний Мурко мій маленький»
- «Безкінечні казочки»
- «Зіллюся з серцем народу» - одна з найвизначніших збірок, що відображає її близькість до народу, любов до рідної культури й фольклору.
- «Краю мій, рідний»
- «Учись, маленький»
- «Три віночки»
- «Мелодії дитинства»
- «Мати-страдниця»

У 1920–1930-х роках авторка працювала в Закарпатті, зокрема в селах на Перечинщині [24, с.6]. Цей період став важливим у її творчості та педагогічній діяльності, адже вона активно знайомила місцеве населення з українською літературою, фольклором, навчала дітей української мови, що було надзвичайно важливо для збереження національної ідентичності в умовах тогочасних суспільно-політичних обставин.

Закарпатський період також став джерелом натхнення для її поезії. Спостереження за природою краю, його людьми та їхнім життям знайшли відображення у творах, які опубліковано у збірці «Зіллюся з серцем народу».

Ця збірка є особливою у творчому доробку письменниці. Вона демонструє її глибокий зв'язок із народом, любов до фольклору та культури. Поетеса висловлює у своїх віршах мрію про краще майбутнє, щастя для дітей і збереження рідної мови.

Марійка Підгірянка пішла з життя 18 травня 1963 року, залишивши після себе велику творчу спадщину, яка досі має важливе значення в українській літературі та педагогіці. Її творчість продовжує бути об'єктом досліджень та практичного використання в навчальних програмах, де вона відіграє важливу роль у формуванні моральних і національних цінностей у нових поколінь [16].

Формування педагогічної концепції письменниці відбувалося під сильним впливом культурних, історичних і суспільних чинників, які визначали її життєву позицію та педагогічний підхід. Вона жила і працювала в період великих соціально-політичних трансформацій на українських землях, що включали боротьбу за національну ідентичність, культурне відродження та демократичні зміни в освіті. Ці фактори, зокрема національно-визвольний рух, культурне відродження і соціальна боротьба за рівність, мали глибокий вплив на формування її педагогічних поглядів.

Педагогиня була свідком періоду національного відродження в Україні, коли культурні ідеї національної незалежності та збереження української мови набули особливого значення. Під впливом цих ідей вона активно підтримувала концепцію, що українська освіта повинна стати інструментом національного самоствердження. Вона вважала, що через педагогічну діяльність можна виховати патріотичне почуття, привити любов до рідної культури, мови, традицій, а також сформувати у молоді відчуття відповідальності за долю рідної землі. У її педагогічній концепції виховання було не лише процесом передачі знань, а й формуванням національної свідомості через уроки літератури, історії, релігії та інших дисциплін [17].

Гуманістичні ідеї, які стали особливо актуальними в кінці XIX – на початку XX століття, також мали вагомий вплив на педагогічну концепцію письменниці. Вона підтримувала ідею, що освіта повинна бути спрямована на розвиток особистості, а не лише на передачу знань. Педагогиня була переконана, що дитина повинна вирости не лише освіченою, але й морально зрілою особистістю, здатною до співчуття, взаємоповаги та відповідальності. Її педагогіка була побудована на принципах гуманізму, індивідуального підходу

до кожної дитини, на визнанні гідності та прав людини. Вона вважала, що дитина повинна мати можливість для самовираження і самореалізації, тому в її педагогічних творах часто порушуються питання розвитку творчих здібностей, емоційної чутливості та моральної свідомості.

Завдяки впливу європейської педагогічної думки, авторка також була вражена ідеями "нової школи", яка розвивалася в той час в Європі. Вона підтримувала ідею відмови від авторитарного підходу до навчання, зокрема від застарілих методів, що зводили освіту до жорсткого механічного запам'ятовування фактів. Визнавала, що дитина має право на свободу творчості, експериментування, активну участь у навчальному процесі. Вона пропонувала систему освіти, що надавала б можливість кожному учневі реалізувати свій потенціал, зокрема через участь у художньо-творчих та пізнавальних заняттях.

У творах Марійки Підгірянки часто можна зустріти християнські мотиви, зокрема акцентування на любові до ближнього, милосерді, гідності та співчутті. Вона вважала, що освічена людина повинна бути морально чистою і духовно розвиненою, а саме тому педагогічний процес, на її думку, мав включати елементи релігійного виховання, яке забезпечує формування правильних моральних орієнтирів у дітях [18].

Формування поетичної педагогіки письменниці стало важливим етапом у розвитку української педагогічної думки, особливо в контексті дитячої літератури. Її поезія не була лише художнім вираженням, але й мала глибоке педагогічне значення, оскільки багато її віршів виконували функцію навчання, морального виховання, розвитку творчих здібностей дітей. У її творчості поетика поєднувалася з педагогічними ідеями, що надавали її творам особливої цінності для молодого покоління.

Марійка Підгірянка майстерно поєднувала елементи поетики та педагогіки, створюючи твори, які не лише розвивали естетичні почуття дітей, а й виховували моральні цінності. Її вірші та казки часто містили глибокі етичні уроки про дружбу, чесність, відповідальність, любов до рідної землі. Водночас

вони були доступними для сприйняття молодшими читачами завдяки простому, яскравому мовному стилю і використанню народних мотивів, які були близькі дитячому сприйняттю. Вона розуміла, що дитина через мистецтво пізнає світ, і тому її педагогічні твори були насичені емоціями, яскравими образами та символами, що допомагали дітям краще усвідомлювати важливі соціальні та моральні поняття [19].

Поетичні твори письменниці, зокрема її казки та вірші, були не лише засобом для розвитку фантазії та естетичного смаку, але й інструментом для формування моральних якостей. Її педагогічна концепція передбачала використання поетичних текстів як виховного засобу для передачі етичних уроків. У її творах часто звучать теми самопожертви, відповідальності за свої вчинки, допомоги ближньому, що є важливими складовими її педагогічного підходу.

Для педагогині література була важливим інструментом для формування дитячого характеру, розвитку співчуття та соціальної відповідальності. Вона вважала, що дитяча література має не лише розважати, але й виховувати, прищеплюючи дітям правильні моральні орієнтири. Її поетичні твори часто мали алегоричний характер і через казкові ситуації та персонажів навчали дітей розуміти важливість доброти, чесності, відданості і справедливості [20].

Отже, поєднання елементів поезії та педагогіки в творчості письменниці дозволило створити унікальний педагогічний підхід, в якому література стала важливим інструментом виховання та розвитку дітей. Її педагогічні твори мали не лише естетичну, але й моральну цінність, що дозволяло їй виховувати в дітей такі важливі риси, як любов до рідної культури, моральні принципи, почуття відповідальності за свої вчинки. Творчість письменниці залишається актуальною і в сучасному освітньому процесі, коли поезія і художнє слово знову набувають великого значення у формуванні морально-етичних орієнтирів у молодого покоління.

## РОЗДІЛ 2

### ДИДАКТИЧНО-ВИХОВНА ЦІННІСТЬ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ МАРІЙКИ ПІДГІРЯНКИ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

#### 2.1. Педагогічна спрямованість та естетично-психологічна своєрідність віршованої творчості Марійки Підгірянки для малого читача

Поезія письменниці є багатим джерелом не лише для естетичного сприйняття, але й ефективним засобом виховання дітей. Через свої вірші і казки вона прагнула передати важливі морально-етичні уроки, виховувати дитину як свідому, відповідальну і доброзичливу особистість. Основні педагогічні мотиви в її творах втілюють загальнолюдські цінності, любов до рідної землі, розуміння важливості моралі, честі, відповідальності та гуманізму. Вона використовувала поетичну форму, щоб донести до своїх юних читачів уроки життя, об'єднуючи емоційну глибину, естетику та моральність [21].

Один із основних мотивів, що часто зустрічається в творах Марійки Підгірянки, – це любов до рідної землі і патріотичне виховання. Вона вважала, що дитина повинна з ранніх років усвідомлювати свою належність до рідного народу, шанувати його традиції та культуру. Цей мотив часто проходить через її твори, де мова йде про природу, звичаї, народні свята, а також про історію України. У її поетичних творах рідна земля постає як джерело сили, краси і гордості, що допомагає формувати в дітях почуття глибокої любові до своєї Батьківщини [22, с. 40-44].

Наприклад, у її вірші «Україно!» можна побачити виразне оспівування краси та величі рідної землі. Це не лише естетичне висловлення любові до природи, але й спроба через поезію передати дітям ідею про те, як важливо берегти і шанувати свою Батьківщину. Вона вчила дітей, що гідність і честь нації починаються з любові до її коріння і історії [23].

Письменниця особливу увагу приділяла вихованню в дітях моральних якостей, таких як доброта, чесність, справедливість, співчуття і

відповідальність. Її поезія часто має алегоричний характер, де через казкові образи або ситуації, що трапляються з персонажами, юні читачі отримують важливі уроки щодо того, як треба жити, що таке добро і зло, як обирати правильний шлях у складних ситуаціях.

Наприклад, у вірші «По жолуді» письменниця пояснює дітям важливість добрих вчинків і допомоги іншим. Цей вірш має виховне значення, адже показує дітям, як важливо працювати разом, підтримувати одне одного та чесно ділитися результатами спільної праці. Авторка через цей простий сюжет наголошує на важливості єдності, взаєморозуміння та взаємодопомоги, що є важливими моральними уроками для маленьких читачів [Див.: Додаток А].

Іншим важливим педагогічним мотивом у творчості письменниці є відповідальність та самостійність. Вона вважала, що дитина повинна розуміти важливість відповідальності за свої вчинки і навчатися брати на себе ініціативу, вирішувати проблеми та приймати рішення. У її творах часто можна побачити ситуації, коли персонажі, навіть маленькі діти, стикаються з важким вибором, і їм потрібно обирати правильний шлях, не боячись наслідків своїх рішень.

Педагогиня також наголошувала на важливості розвитку творчих здібностей у дітей, адже саме через творчість, за її словами, можна формувати не лише інтелект, а й емоційну чутливість. Твори поетеси сповнені образів природи, казкових персонажів і символів, що допомагають дітям розвивати уяву, спостережливість та здатність до художнього мислення. Вона прагнула, щоб діти через літературу вчилися не лише розуміти навколишній світ, але й виявляти глибокі емоції, переживати за долю героїв, а також виражати свої почуття через творчість.

Вагомим мотивом у творчості письменниці є ідея дружби та єдності. Вона часто в своїх творах робила акцент на важливості взаємодії між людьми, підтримки один одного у важкі моменти життя. Цей мотив відображався у казках "Подертий кожушок", "Киця і квачик", "Їжачок" та віршах "Зайчик в терніні", "Киця-Миця з Коломиї", "При дорозі", де персонажі, часто тварини чи

фантастичні істоти, допомагають одне одному, створюючи відчуття спільноти і важливості колективної підтримки.

Педагогічні мотиви, що проходять через твори педагогині, не лише створюють художній образ, але й служать важливими моральними уроками для дітей. Через свої вірші і казки вона вчила юних читачів бути патріотами, любити свою землю, бути добрими, чесними, відповідальними та турботливими людьми "Марш українських дітей", "Моя земелько", "Українка я маленька", "На чужині". Письменниця створила свій унікальний стиль поезії, в якому кожен твір мав освітнє, моральне значення, що дозволяло дітям отримувати важливі уроки через поетичне слово. Вона поєднувала поетичні образи з педагогічними ідеями, що робило її творчість не тільки художнім, але й виховним інструментом для формування високих моральних стандартів у молодого покоління.

Поезія письменниці відзначається глибокою естетичною специфікою, що дозволяє створити емоційний зв'язок з дитячою аудиторією. Її твори мають властивість не лише передавати важливі морально-етичні уроки, а й захоплювати уяву, формувати емоційне сприйняття навколишнього світу, активізувати дитяче мислення та сприяти емоційному розвитку. Оскільки Підгірянська писала для дітей, її поезія сповнена яскравих образів, ритмічних форм, мелодійності, простоти та доступності, що робить її твори легкими для сприйняття і розуміння, одночасно поглиблюючи емоційне сприйняття та розуміння світу.

У творах «Весна іде», «Весняний дощ», «Сади навесні», «Весняний ранок», «Поле восени», «Пробудилась бриндушка», «Осінь», «Ліс восени», «До зими», «Метелиця», «На санках», «Ой, піду я попід сад», «У садочку», «Перепілка», «Дика гуска», «Вечір іде», «Вийшло сонце», «А як була полонина...», «Місяць і зірки», «Літечко пропало», «Потічок», «У лісочку» [24] та ін. Марійка Підгірянська малює прекрасні пейзажі, майстерно відображає природні явища та процеси, а також розповідає про веселі дитячі розваги у різні пори року, про сезонну роботу селян тощо.

Своєрідністю творчого поетичного стилю поетки є використання драматизованого діалогу людини з природою – птахами, бджілкою, квіткою, сонцем, лісом, порою року. Так, у вірші «Хлопчик і ластівка» дитина висловлює щиру стурбованість через необхідність далекого відльоту пташки у теплі краї, співпереживає їй, відчуваючи печаль розлуки з рідною домівкою. Вірш сповнює маленького читача добрими, ніжними почуттями, адже хлопчик і ластівка дуже тепло ставляться одне до одного, що засвідчується щирим взаємним піклуванням, ніжними звертаннями. Ластівка обіцяє повернутися додому і знову звеселяти хлопчика своєю піснею, а він у свою чергу буде їй книжечки читати. Любов'ю до рідного краю та щирою турботою про птахів перейнятий і віршик «Діти і ластівка», у якому дітки запевняють пташку «Люба, мила ластівочко, ти не бійся за гніздечко; Ми і киці закажемо, і песика прив'яжемо» [24] .

Одним з основних елементів естетичної специфіки поезії авторка є її активне використання образів природи. Вона часто звертається до природних елементів, таких як дерева, квіти, сонце, зорі, річки, звірі та птахи, щоб передати важливі емоційні та моральні уроки. Природа в її віршах не лише служить фоном, але й має символічне значення, часто виступаючи як уособлення краси, гармонії та порядку.

Наприклад, у вірші «Літо» [Див.: Додаток А] письменниця описує красу природи через прості образи сонця, зелені, кольорів, тим самим передаючи дітям відчуття радості, легкості та гармонії з природою. Це допомагає дітям розвивати естетичне сприйняття та навчитися відчувати красу навколишнього світу. Образи природи використовуються для формування у дітей почуття приналежності до світу, розуміння його важливості та неповторності [25].

Іншим важливим елементом естетичної специфіки є ритмічність і мелодійність поезії письменниці. Її вірші характеризуються чітким ритмом, що легко сприймається на слух та легко запам'ятовується. Це дозволяє дітям не тільки насолоджуватися поетичними рядками, але й активно залучати їх до процесу читання. Вірші Підгірянки мають своєрідний музичний тембр, що

дозволяє зберігати увагу маленьких читачів, стимулюючи їхню мовленнєву активність.

Використання рими, алітерацій, асонансів створює внутрішній зв'язок між словами, формуючи приємний для слуху звуковий ланцюг. Ритм вірша може підсилювати емоційний ефект, створюючи враження динаміки чи спокою, радісної урочистості чи тихої меланхолії, що дає можливість дитині не лише отримувати знання, але й переживати емоційно важливі моменти разом з героями поезії.

Поезія педагогині відзначається простотою та доступністю для розуміння дітьми, що є важливим аспектом естетичної специфіки її творів. Вона використовує зрозумілу для дітей лексику, що дозволяє не лише передавати основний зміст, а й полегшує процес засвоєння моральних уроків. Через прості слова і яскраві образи, письменниця створює глибокі, але доступні для сприйняття світи, у яких дитина може себе впізнати і знайти відповіді на питання моралі та поведінки.

Вірші письменниці не лише розповідають історії, а й стимулюють активну участь читача. Вони здатні викликати в дітей бажання зацікавитися подіями, що відбуваються в літературному творі, взяти участь у створенні ідеї чи дії. Це допомагає формувати у дітей самостійність, творчі здібності, здатність до уяви та емоційного розуміння.

Поезія письменниці має глибокий психологічний вплив на розвиток дітей, сприяючи формуванню морально-етичних принципів, а також емоційної та соціальної компетентності. Вірші авторки займають важливе місце у формуванні світогляду дитини, навчають моральних цінностей, сприяють розвитку самосвідомості і здатності до соціальної взаємодії.

Авторка використовує поезію як інструмент для формування морально-етичних принципів у дітей. Її твори активно впливають на розвиток почуття відповідальності, чесності, справедливості, співчуття та доброти. Вірші Підгірянки часто містять в собі уроки про те, що таке правильно і неправильно,

а також показують важливість добрих вчинків для становлення гідної особистості [26, с. 39-42].

Поезія педагогині також допомагає розвивати емоційну компетентність у дітей, сприяючи глибшому усвідомленню власних емоцій і здатності розуміти почуття інших. Завдяки використанню живих образів і яскравих емоційних мотивів, її вірші стимулюють дітей до емоційного відгуку на читання, що є важливим кроком у розвитку емоційної чутливості.

Наприклад, вірші, що розповідають про тварин, птахів чи дітей, вчать маленьких читачів співпереживати героям, усвідомлюючи їхні почуття, радощі і печалі. Це сприяє розвитку емоційного інтелекту, вміння читати емоції інших людей і адекватно реагувати на них.

У вірші «Киця і квачик»[Див.: Додаток А] письменниця майстерно демонструє важливі принципи соціальної взаємодії, які діти можуть засвоїти через повчальні історії. В основі твору лежить історія пустотливої киці, яка створює клопіт, розкидаючи речі, і водночас показує, як проблеми можна вирішувати без агресії, через розуміння і співчуття.

Твори письменниці сприяють не лише моральному і соціальному розвитку, а й психологічному здоров'ю дітей. Вона використовує м'які, спокійні образи, які допомагають дітям зменшувати стрес, справлятися з тривогами і переживаннями, що особливо важливо для психоемоційного стану маленьких дітей. Її поезія забезпечує емоційну підтримку, даруючи дітям відчуття надійності та безпеки через свої позитивні та заспокійливі мотиви [27, с. 25-30].

Засобами художнього слова письменниця переконує маленького читача у тому, як важливо виявляти такі якості, як доброзичливість, привітність, ввічливість, толерантність, працелюбство, старанність, наполегливість, турботу про ближніх. Поезії Марійки Підгірянки орієнтують дитину на естетичне світосприйняття, сповнені народної пісенності, глибоко проникнуті патріотичними мотивами, плекають у дитячих душах любов до природи, навчають бережному до неї ставленню.

Поетка-пейзажистка у своїх творах майстерно змалювала карпатську природу у всіх порах року, привернувши при цьому увагу маленького читача до важливості спостереження за сезонними змінами у лісі, горах, полонинах, долинах, у селі та усаду. Щиро висловлюючи неймовірний захват чарівною красою природи у своїх поезіях «Бескиде, Бескиде...» та «Верховина», педагогиня-патріотка засобами художнього слова формує у своїх маленьких читачів любов до рідного краю, до Вітчизни. Окреслюючи виховне значення поетичних творів про рідний край, дослідник творчості Марійки Підгірянки, дитячий письменник та педагог Петро Ходанич наголошує, що: «Поняття малої батьківщини для кожного асоціюється з чимось конкретним, зримим, з чого людина починає свою ходу в життя. Тому так важливо дати у ненав'язливій для дитини формі розуміння краси рідного краю, її неповторності, допомогти дитині полюбити назавжди свій край, адже без цієї любові уже в дорослому житті важче буде усвідомити вагомість значення великої батьківщини – України» [30, с.79].

Засобами художнього слова авторка майстерно та достовірно передає знання про флору і фауну, про сезонні зміни у природі, адже ліричного героя у її творах оточують квіти й трави, дерева й кущі, комахи, тварини, птахи. Враховуючи вікові особливості сприймання маленьких читачів, втілює глибокі природничі відомості у образи, які викликають у дітей глибоке зацікавлення та водночас утверджують можливість кожної людини відчувати і зрозуміти потреби природи. Отже, через спонукування малого читача спостерігати природні явища і процеси, розуміти її мешканців, допомагати їм поетка-педагогиня сприяє формуванню екологічної свідомості у зростаючого покоління, гармонізації взаємин людини і природи.

Поділяємо думку дослідниці та дитячої письменниці Лідії Ходанич, яка, високо оцінюючи творчість Марійки Підгірянки, зазначає, що віднайдений письменницею «ключик до дитячої душі – усвідомлення світу дитинства і закономірностей етноментальності – гідний подиву і наслідування не тільки в крайовій, а й у всій українській дитячій літературі» [31, с.67].

Отже, поезія письменниці є важливим засобом морального, емоційного та соціального розвитку дітей. Її творчість сприяє формуванню морально-етичних принципів, розвиває емоційну компетентність і соціальні навички, допомагає дітям усвідомлювати свої емоції та будувати здорові взаємини з іншими людьми.

## **2.2.Шляхи творчого використання педагогічної спадщини Марійки Підгірянки в сучасних закладах освіти України**

Творчість письменниці вирізняється не лише естетичною особливістю та цінністю, але й має морально-етичне навантаження, широко використовується для формування та розвитку у дітей різноманітних навичок – від мовленнєвих до соціальних. З огляду на те, що її поезія має простий, але глибокий зміст, вона органічно інтегрується в сучасні педагогічні програми, сприяючи розвитку інтелектуальних та емоційних якостей дітей.

Твори Марійки Підгірянки активно використовуються для розвитку мовлення дітей. Завдяки простоті її мови та легкості для сприйняття, вірші авторки допомагають малечі збагачувати словниковий запас, покращувати фонематичне сприйняття, вправлятися у вимові та мовленні. Вони є важливим інструментом для формування у дітей любові до рідної мови та розуміння її багатства і виразних можливостей.

Використання віршів письменниці сприяє також розвитку креативного мислення. Через використання образних виразів, метафор та порівнянь діти вчаться виражати свої думки, створювати власні уявлення про навколишній світ. Це дозволяє вихователям за допомогою творчості авторки розвивати у дітей творче мислення, фантазію, здатність до самовираження [28, с. 56].

Вірші авторки використовуються для проведення виховних занять. Наприклад, вірші, які описують важливі моральні категорії, як-от чесність, доброта, відповідальність, використовуються для введення дітей у світ

моральних цінностей. Діти через прості, але змістовні ситуації вчаться розуміти різницю між добром і злом, підтримують уявлення про правильну поведінку в суспільстві.

У практиці дошкільної освіти поезія письменниці використовується не лише для вивчення мови, а й для розвитку загальної культури дитини, виховання емоційної чутливості. Зокрема, її вірші часто використовуються під час занять з музичного виховання. Ритмічні вірші, що супроводжуються мелодіями або ритмічними вправами, допомагають дітям оволодіти основами музичної грамоти, покращити слухову увагу та сприйняття ритму. Водночас через музику та поезію діти вчаться виявляти свої емоції, переживати разом з героями твору.

Використання творчості авторки у контексті ігрових занять дозволяє інтегрувати її твори в різні види діяльності, такі як театралізовані ігри, рольові ігри, діяльність з малювання. Протягом цих занять діти можуть уявляти себе героями віршів письменниці, створюючи свої варіанти сюжетів, персонажів або художніх образів, що сприяє розвитку їх уяви та креативності.

Твори письменниці також відповідають вимогам сучасних педагогічних підходів до дошкільної освіти, зокрема концепціям, орієнтованим на розвиток цілісної особистості. Завдяки своїй емоційній глибині та морально-етичному змісту, її поезія розвиває не лише інтелектуальні здібності дітей, але й формує у них ціннісні орієнтири.

Реалізація особистісно орієнтованого підходу передбачає інтеграцію художніх творів поетки в освітній процес для розвитку індивідуальних якостей кожної дитини. Зокрема, твори письменниці сприяють розвитку у дітей таких важливих компетентностей, як емоційна і соціальна, що є важливими складовими сучасної освіти. Її вірші стимулюють уяву, допомагають дітям справлятися з емоціями, підтримують прагнення до співпраці з однолітками та дорослими.

У дошкільних закладах часто використовуються вправи, з використанням її творів для розвитку пам'яті, уваги, критичного мислення. Вихователі

пропонують дітям вивчати вірші письменниці, зокрема ті, що містять важливі моральні уроки, і на основі прочитаного організовують обговорення або заняття, під час яких діти можуть поділитися своїми враженнями та переживаннями. Це дозволяє не тільки засвоїти матеріал, але й розвивати навички самовираження, здатність аналізувати прочитане.

Також в рамках педагогічних програм проводяться заняття на основі казок письменниці, де діти активно займаються перевтіленням, інтерпретують образи та характери героїв, створюючи театральні вистави. Це допомагає дітям краще усвідомлювати моральні уроки, отримані через її твори, а також стимулює їхнє соціальне та емоційне розуміння навколишнього світу.

Інтеграція творчості педагогині в навчальні програми та методики дошкільної освіти є важливим аспектом розвитку як інтелектуальних, так і емоційних та моральних якостей дітей. Її твори активно використовуються для розвитку мовлення, морального виховання, творчих здібностей, а також для покращення соціальної адаптації дітей. Завдяки своїй простоті, доступності та глибокому моральному змісту поезія авторки є важливим засобом реалізації сучасних підходів у організації освітнього процесу у ЗДО на засадах гуманізму, національних та загальнолюдських цінностей.

Практичні методи та приклади впровадження творчості педагогині в дошкільній освіті включають використання її віршів, казок та поетичних образів як основи для розвитку мовлення, моральних цінностей, емоційної чутливості та творчих здібностей дітей. Оскільки твори письменниці мають багатий емоційно-образний зміст і дозволяють організувати активне навчання через гру, вони є ефективним засобом для педагогічної роботи в дошкільних закладах.

Одним із найбільш ефективних методів є вивчення віршів письменниці напам'ять. Вірші, завдяки своїй ритмічності, простоті та мелодійності, допомагають дітям швидше засвоювати матеріал, покращують фонематичне сприйняття та мовну активність. Вправи можуть включати не лише механічне заучування тексту, а й інтерактивні елементи, такі як стимулювання дітей до

виразного читання, відтворення емоційного настрою твору через інтонацію та жести. Заняття на основі віршів авторки також можуть включати групові вправи, коли діти по черзі вимовляють вірш, імпровізуючи або змінюючи частини тексту, що сприяє розвитку креативності та мовної гнучкості.

Використання театралізованих ігор на основі казок і віршів письменниці є ще одним популярним методом, що дозволяє дітям краще зрозуміти зміст її творів через фізичну діяльність і рольову гру. Для цього можна обрати короткі твори, в яких є чітко виражені персонажі та емоційні ситуації, і створити на їх основі театральні вистави. Наприклад, у казках та віршах авторки часто зустрічаються персонажі природи або тварин, що дає можливість дітям вживатися в ролі різних персонажів, вивчати їх емоції, вчинки та взаємодії. Це сприяє розвитку емпатії, самовираження та навичок співпраці.

Важливою частиною таких занять є драматизація творів, коли діти використовують не тільки слова, але й рухи, міміку та голос, що активує їхню уяву та емоційну пам'ять. Важливе значення має також використання елементів музики та танцю, що дає можливість дітям переживати вірш чи казку не тільки інтелектуально, але й фізично та емоційно.

Інший метод – це створення картин і малюнків на основі образів природи з віршів письменниці. Наприклад, після прочитання вірша про природу діти можуть створити свої малюнки, зобразивши те, що вони уявляють, слухаючи поезію. Це розвиває не тільки творчі здібності, а й допомагає дітям навчитися передавати свої почуття через мистецтво. Авторка часто використовує образи природних явищ (квіти, дерева, птахи), тому такі творчі заняття допомагають дітям краще сприймати навколишній світ і вчити їх бачити красу в простих речах.

Використання моральних уроків з творів авторки у виховному процесі може включати заняття, на яких діти обговорюють важливі для суспільства питання: що таке дружба, взаємодопомога, чесність. У процесі таких дискусій діти вчаться аргументувати свою думку, висловлювати почуття і думки з

приводу того, що відбувається в творах, а також співвідносити ці ідеї зі своїм власним досвідом.

Один із прикладів таких активностей – це рольові ігри, коли діти, читаючи твори поетеси, вступають у рольову гру на основі моральних ситуацій з її казок чи віршів. Наприклад, після прочитання вірша про доброту або правду, можна обговорити з дітьми, як вони застосовують ці поняття у повсякденному житті.

Ефективність застосування педагогічних ідей письменниці у сучасному освітньому процесі можна оцінювати через кілька основних показників: розвиток мовленнєвих навичок дітей, їх соціально-емоційного розвитку, а також морального виховання. Твори письменниці, завдяки своїй доступності та глибині, є важливим інструментом в реалізації особистісно орієнтованого підходу в дошкільній освіті.

Один з найважливіших аспектів використання творчості педагогині – це позитивний вплив на розвиток мовленнєвих та творчих здібностей дітей. Завдяки чітко структурованим віршам та доступним образам, її твори допомагають дітям освоювати граматичні структури мови, збагачувати словниковий запас, вивчати нові слова та фрази. Вивчення віршів письменниці допомагає дітям краще розуміти зв'язок між словами, образами та емоціями, розвиваючи здатність до самовираження.

Ефективність педагогічних ідей письменниці виявляється також у розвитку моральних цінностей у дітей. Її твори не лише розвивають у дітей емоційну чутливість, але й навчать важливих моральних уроків. Наприклад, через казки про добро та зло, діти вчать про такі поняття, як чесність, справедливість, доброта. Аналіз моральних ситуацій допомагає дітям усвідомлювати соціальні норми і розвивати здатність приймати етичні рішення в реальному житті [28].

Також не можна недооцінювати психологічний ефект від використання поезії авторки. Її твори надають дітям можливість переживати емоційні переживання через літературні образи, що сприяє розвитку їх емоційної

стійкості та самосвідомості. Поезія письменниці вчить дітей розуміти та виражати свої емоції, що особливо важливо в дошкільному віці для формування емоційного інтелекту.

Інтеграція творчості авторки в освітній процес допомагає в соціалізації дітей, вміння співпрацювати з однолітками, підтримувати взаєморозуміння та допомагати один одному. Впровадження моральних уроків із віршів та казок стимулює розвиток таких важливих соціальних навичок, як емпатія, співчуття, взаємоповага.

Отже, використання педагогічних ідей Марійки Підгірянки у сучасному освітньому процесі є важливим етапом у формуванні цілісної, морально зрілої особистості. Завдяки ефективному застосуванню її творчості в рамках методик дошкільної освіти діти розвивають не тільки мовлення та творчі здібності, а й здатність до моральних міркувань та емоційного самовираження. Твори Підгірянки допомагають вихователям здійснювати цілісний підхід до розвитку дитини, де поезія стає важливим інструментом не тільки для навчання, але й для емоційного та морального виховання дітей.

## ВИСНОВКИ

Дослідження літературно-педагогічної діяльності Марійки Підгірянки в контексті теоретико-методологічних та історико-педагогічних засад є важливим аспектом для розуміння її внеску в розвиток української педагогічної думки та літератури. Через свою творчість письменниця не лише сприяла формуванню національної ідентичності, але й розвивала педагогічні ідеї, орієнтуючи їх на дітей, їхні потреби та особливості розвитку. Її поетична педагогіка базувалася на інтеграції моральних, естетичних і виховних аспектів, що підкреслює важливість її творчості для дошкільної освіти та виховання.

З теоретико-методологічної точки зору, праці Марійки Підгірянки відзначаються глибоким морально-етичним змістом, який був актуальний у контексті її часу і є надзвичайно значущим і в сучасних умовах. У своїх творах вона поєднувала педагогічні ідеї з художньою поезією, що дозволяє здійснювати їх успішне впровадження в навчальні програми. Врахування специфіки її творчості як на рівні змісту, так і на рівні методики, дозволяє ефективно використовувати її спадщину у навчальному процесі сьогодення.

Історико-педагогічний аналіз творчості письменниці показує, як її педагогічні погляди відображали соціальні та культурні реалії кінця XIX – початку XX століття, коли питання морального та духовного виховання дітей набували особливого значення. Через застосування її творчих методів у навчанні й вихованні можна помітити вагомий вклад у формування основних педагогічних принципів сучасної освіти, зокрема у розвитку творчих, комунікативних та моральних якостей дітей.

Таким чином, аналіз літературно-педагогічної діяльності письменниці дозволяє не лише зрозуміти історико-культурний контекст її часу, а й оцінити її внесок у сучасну педагогічну науку, що має важливе значення для подальших досліджень та практичного застосування її ідей у навчальних закладах України.

Дидактично-виховна цінність поетичних творів письменниці в педагогічному процесі закладів дошкільної освіти є незаперечною і

багатогранною. Її творчість, яка поєднує естетичну красу і глибокий моральний зміст, є важливим інструментом для розвитку не лише мовлення, а й морально-етичних якостей дітей, їх емоційної чутливості та творчих здібностей. Авторка в своїх творах закладала основи гуманістичних цінностей, таких як доброта, справедливість, взаємоповага, що є актуальними і в сучасному виховному процесі.

Завдяки своїй доступності та простоті мови, поезія письменниці стає ефективним засобом для формування гуманістичних світоглядних позицій у дітей дошкільного віку, а також розвитку мовлення, пам'яті, уяви, формування навичок спілкування та взаємодії з однолітками. Її вірші, наповнені образами природи, тварин та моральними уроками, створюють у дітей не лише емоційний відгук, але й стимулюють до глибшого осмислення етичних категорій та моральних дилем.

Поетичні твори письменниці мають значну дидактичну цінність, дозволяючи реалізувати низку освітніх функцій, що є важливим аспектом для дошкільної освіти. Використання її творчості у навчальних програмах дозволяє ефективно організовувати заняття, спрямовані на розвиток творчих здібностей, емоційної чутливості та соціальних навичок дітей. Педагогічна спадщина педагогині підтверджує, що поезія може бути потужним засобом розвитку когнітивних процесів та емоційно-ціннісних орієнтацій у дітей.

Таким чином, використання творчості Марійки Підгірянки у освітньому процесі дошкільних закладів освіти спрямовується на реалізацію цілої низки виховних завдань, сприяючи формуванню всебічно розвинених особистостей, здатних до самовираження, творчості та мирної життєдіяльності у сучасному поліетнічному суспільстві.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заклинський Б. Марійка Підгірянка. *Пчілка*. 1925. Ч. 34. С. 48–49
2. Моклиця М. Основи літературознавства: Посібник для студентів. Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. 192 с.
3. Лемківський М. Історія педагогіки : Підручник. К. : Центр навчальної літератури, 2006. 376 с.
4. Гребенюк, Л. М. Марійка Підгірянка: поет і педагог. Київ: Вид-во "Наукова думка", 2004. 240 с.
5. Іванова, Н. М. Марійка Підгір'янка: педагогічна думка в її поезії для дітей. Київ: Вид-во "Освіта", 2010. 192 с.
6. Білик, О. І. Поетика дитячих віршів Марійки Підгірянки. Київ: Вид-во "Літературна думка", 2008. 256 с.
7. Шевченко, Т. В. Марійка Підгірянка в контексті дошкільної освіти. Київ: Вид-во "Педагогічна думка", 2015. 192 с.
8. Мельник, В. О. Психологія виховання через поезію: досвід Марійки Підгірянки. Київ: Вид-во "Психолого-педагогічна думка", 2017. 210 с.
9. Будний В. Порівняльне літературознавство: підручник / Василь Будний, Микола Ільницький. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 137–179.
10. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва: теорія і методика і викладання мистецьких дисциплін. Київ: Освіта України, 2008. 272 с.
11. Життєвий і творчий шлях Марійки Підгірянки. *Бібліотека української літератури*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/referats/printit.php?tid=12152> (дата звернення: 27.11.2024).
12. Марійка Підгірянка: життя та творчість. *Освіта UA*, 2013. URL: [https://osvita.ua/vnz/reports/ukr\\_lit/36470/](https://osvita.ua/vnz/reports/ukr_lit/36470/) (дата звернення: 27.11.2024).

13. Життєвий та творчий шлях письменниці. Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка. URL: <https://lib.if.ua/exhib/1616407165.html> (дата звернення: 27.11.2024).
14. Науменко В.О. Літературне читання : Укр. мова для загальноосвіт. навч. закл. з навч. укр. мовою : підруч. для 3-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / Віра Науменко . К. : Генеза, 2014. 176 с.
15. Джей Джи. Марійка Підгірянка біографія скорочено. *Dovidka.biz.ua*. URL: <https://dovidka.biz.ua/mariyka-pidgiryanka-biografiya-skorocheno> (дата звернення: 27.11.2024).
16. Марійка Підгірянка: маловідомі факти про справжнє ім'я, табори і чоловіка-посла дитячої поетки. *Журнал "Українки"*. URL: <https://ukrainky.com.ua/marijka-pidgiryanka-malovidomi-fakty-pro-spravzhnye-imya-tabory-i-cholovika-posla-dytyachoyi-poetky/> (дата звернення: 27.11.2024).
17. Жижій, О. В. Цікаві факти про Марійку Підгірянку. Всеосвіта, 2021. URL: <https://vseosvita.ua/library/cikavi-fakti-pro-marijku-pidgiranku-474931.html> (дата звернення: 27.11.2024).
18. Підгірянка Марійка Біографія. OnlyArt. URL: <https://onlyart.org.ua/biographies-poets-and-writers/pidgiryanka-marijka-biografiya/> (дата звернення: 27.11.2024).
19. Сьогодні виповнюється 140 років від дня народження поетеси Марійки Підгірянки. АрміяInform, 2021. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/03/29/sogodni-vypovnyuyetsya-140-rokiv-vid-dnya-narodzhennya-poetesy-marijky-pidgiryanky/> (дата звернення: 27.11.2024).
20. Бандура О. Шкільний підручник з української літератури. К.: Пед. думка, 2001. 76 с
21. Будний В. Порівняльне літературознавство: Підручник / В. Будний, М.Ільницький. К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2008. 430с
22. Варзацька Л. Дослідницька діяльність у системі особистісно орієнтованого розвивального навчання. *Українська мова та література в школі*. 2004. № 7-8. С. 40 – 44.

23. «Україно!» Марійка Підгірянка. *OSBITA.UA*. URL: <https://osvita.ua/school/literature/p/73066/> (дата звернення: 27.11.2024).
24. Підгірянка М. Зіллюся з серцем народу: Вірші та поеми. Уклад. Ж.Сухоліт. Ужгород, 1992 .140с.
25. Марійка Підгірянка Літо: Вірш. *Virshi*. URL: <https://virshi.com.ua/marijka-pidgiryanka-lito/> (дата звернення: 27.11.2024).
26. Вашуленко М. С. Рідна мова як засіб навчання, виховання й розвитку школярів. *Мовознавство*. Х. : ОКО. 1996. С. 39 – 42.
27. Горобець С. І. Основні методи навчання у формуванні риторичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі вивчення мовознавчих дисциплін. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Випуск 31. С. 25-30.
28. Горошкіна О. М., Караман С. О., Бакум З. П., Караман О. В., Копусь О. А. Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі: навч. посіб. Київ: «АКМЕ ГРУП». 2015. 250 с.
29. Підгірянка М. Зіллюся з серцем народу: Вірші та поеми. Уклад. Ж.Сухоліт. Ужгород, 1992 .140с.
30. Ходанич П. М. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність українських письменників-емігрантів на Закарпатті у міжвоєнний період (1919-1939 рр. Ужгород МПП «Гражда», 1999. 100с.
31. Ходанич Л. Виховний потенціал дитячої літератури Закарпаття, Монографія. Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2010. 208с.



## ДОДАТОК А

### ПОЕТИЧНА ПЕДАГОГІКА МАРІЙКИ ПІДГІРЯНКИ

#### 1. Вірш «Україно!»

Вірш Марійки Підгірянки «Україно!» є виразним прикладом її громадянської лірики, яка відображає трагедію українського народу впродовж багатьох століть. Основний мотив твору – це біль за рідну землю, її страждання і боротьба, яка триває «вже сотки літ». Авторка використовує образи, що передають глибоку драматичність: «удовича одежа», «терни», «кровавий слід» створюють враження тривалої й виснажливої боротьби, яку Україна змушена вести.

Лірична героїня уособлює Україну як жінку, яка знемагає під тягарем своєї долі. Сила образу підсилюється через поєднання зовнішніх труднощів (вороги, терни) та внутрішніх (зрада дітей). Особливого трагічного звучання надає згадка про «чорну зраду», яка глибоко ранить. Авторка наголошує на моральних викликах для українців, які мають зберігати вірність своїй землі навіть у найтяжчі часи.

Структура твору, побудована на повторі фрази «вже сотки літ», підкреслює тривалість і безперервність страждань, створюючи відчуття історичної глибини. Цей рефрен посилює драматизм і залишає читача із сильним емоційним враженням. Вірш закликає до роздумів про відповідальність кожного перед своєю Батьківщиною і нагадує про потребу боротьби за її майбутнє, незважаючи на випробування.

#### 2. Вірш «По жолуді»

Вірш "По жолуді" Марійки Підгірянки демонструє важливість таких моральних цінностей, як взаємодопомога, справедливість і дружба. У сюжеті чотири свинки, зібравши жолуді, чесно ділять їх між собою. Простий сюжет не лише приваблює юного читача, але й доносить ідею рівноправності та взаємоповаги. Твір показує, як важливо уникати сварок і шукати спільні рішення в повсякденних ситуаціях.

Важливою складовою вірша є його емоційна легкість і доступність для дітей. Завдяки простій мові, ритму й образам тварин, твір викликає позитивні емоції та створює атмосферу доброзичливості. Свинки, що працюють разом і чесно діляться результатами праці, стають прикладом для наслідування, формуючи у дітей цінність гармонійних стосунків і колективної відповідальності.

"По жолуді" також виховує любов до природи та показує її як джерело життєвих уроків. Через образи тварин діти краще сприймають ідеї, закладені у творі, і вчаться бачити важливість гармонії між людьми й природним світом. Це робить вірш не лише художнім, але й педагогічним інструментом, здатним виховувати у дітей етичні переконання та навички соціальної взаємодії.

### **3. Вірш «Літо»**

Вірш Марійки Підгірянки «Літо» сповнений захоплення красою природи в літню пору та ностальгії за її швидкоплинністю. У творі авторка зображує літо як час розквіту, радості та гармонії, поєднуючи яскраві образи й звучання. Квіти, дозріваюче жито, спів пташок і безтурботна гра дітей створюють атмосферу теплоти й безтурботності.

Літо в вірші постає не лише як природний цикл, а й як метафора радості й життя. Авторка звертає увагу на його пахощі, прозорість і щедрість. Водночас, у заключних рядках звучить смуток через усвідомлення його швидкого завершення: відхід літа за море символізує кінець цього прекрасного періоду.

Поетеса тонко передає контраст між красою теперішнього моменту й майбутньою тугою за ним. Цей мотив підкреслює цінність кожної миті життя, закликаючи до її шанування. Завдяки гармонійному поєднанню емоційності, яскравих образів і музичності мови, вірш стає справжнім гімном літньої пори та природній красі.

### **4. Вірш «Киця і Квачик»**

Вірш Марійки Підгірянки «Киця і квачик» є чудовим прикладом поєднання гумористичного сюжету, повчального змісту та простоти вислову,

що робить його близьким і зрозумілим для дітей. Твір розповідає про пустощі киці, яка грається дідусевим квачем, створюючи хаос, і про те, як дитина Юрчик знаходить спосіб вирішити конфлікт, запропонувавши альтернативну гру.

У творі яскраво відображено тему відповідальності та важливості дотримання правил. Через образ киці, яка порушує порядок у хаті, авторка демонструє, що неслухняність може мати наслідки. Водночас через Юрчика, який навчає кицю правил поведінки і знаходить спосіб її зайняти, підкреслюється значення терпіння, доброти і розуміння у вихованні. Сцена з кашею наприкінці символізує гармонійне завершення історії та нагадує про важливість співпраці.

Структура вірша сприяє його легкому сприйняттю: римовані рядки та веселий ритм додають тексту музичності, а діалог між героями оживляє сюжет. Це робить твір не лише розважальним, а й виховним, вчить дітей вирішувати конфлікти мирним шляхом та цінувати доброту і взаємопідтримку.

## ДОДАТОК Б

## План-конспект заняття

**Тема:** «Виховання доброти і взаємоповаги засобами художнього слова Марійки Підгірянки»

**Мета:** ознайомити дітей із творчістю Марійки Підгірянки; формувати уявлення про важливість доброти, взаємодопомоги та дотримання правил поведінки; розвивати зв'язне мовлення, пам'ять, увагу і художньо-естетичний смак; виховувати повагу до літературної спадщини та моральні цінності.

**Обладнання:** ілюстрації до вірша «Киця і квачик»; мультимедійна презентація із зображенням Марійки Підгірянки; картки із завданнями для обговорення; аудіозапис вірша у виконанні автора чи педагога.

## ХІД ЗАНЯТТЯ

## І. Організаційний момент (5 хвилин)

## 1. Привітання:

Діти збираються в коло, вітаються одне з одним, даруючи уявний «промінчик добра», усміхаються та налаштовуються на заняття.

**Педагог каже:**

*«Доброго дня, діти! Давайте з вами сьогодні подаруємо один одному найкращі побажання добра та радості. Нехай наше заняття принесе радість та нові знання!»*

## 2. Мотивація:

**Педагог запитує:**

*«А ви знаєте, чи можна гратися з чужими речами? Що робити, якщо хтось порушує порядок і бере те, що йому не належить?»*

**Діти можуть висловлювати свої думки.**

**Педагог пояснює:** *«Сьогодні ми дізнаємось, як одна киця навчилася бути вихованою та чому важливо бути уважними до чужих речей. Вона допоможе нам зрозуміти, як правильно поводитися з іншими та що робити, якщо ми робимо помилки.»*

## **II. Основна частина (25 хвилин)**

### **1. Вступна бесіда (5 хвилин):**

**Педагог розповідає про Марійку Підгірянку:**

*«Марійка Підгірянка – українська поетеса, яка писала для дітей. Її вірші вчать нас доброти, взаємоповаги і правильного ставлення до інших. Сьогодні ми ознайомимося з її віршем «Киця і квачик».»*

### **2. Читання вірша «Киця і квачик» (10 хвилин):**

Педагог виразно читає вірш.

Після прочитання вірша, педагог запитує дітей:

*«Чому киця взяла квачика? Як ви думаєте, чому вона його покотила?»*

*«Як відреагував дідусь? Що він зробив?»*

*«Який висновок можна зробити з цієї історії?»*

### **3. Творче завдання (10 хвилин):**

**Рольова гра:**

Розподіл дітей на ролі (киця, квачик, дідусь, Юрчик).

Інсценізація вірша. Діти вчаться правильно діяти в різних ситуаціях, згідно з історією, проявляючи творчість та уяву.

**Малювання:**

Діти малюють одну з улюблених сцен з вірша (наприклад, коли киця котить квачика або коли дідусь шукає квачика).

## **III. Заключна частина (10 хвилин)**

### **1. Рефлексія (5 хвилин):**

**Педагог запитує дітей:**

*«Що ви зрозуміли з цієї історії?»*

*«Чому важливо не брати чужі речі?»*

*«Як ми можемо бути більш уважними і добрими до інших?»*

**Педагог підсумовує:**

*«Цей вірш навчає нас не брати чужого, бути добрими та допомагати тим, хто робить помилки. Завжди треба дбати про гармонію і повагу у стосунках з іншими.»*

## **2. Прощання (5 хвилин):**

Педагог дякує дітям за участь і активність.

**Прощання:***«Дякую всім за гарну роботу! Бажаю вам завжди залишатися добрими та уважними до оточуючих!»*

Домашнє завдання для старших дітей: придумати власну історію про виховану тваринку, яка навчається бути уважною та добрішою до інших.

### **Очікуваний результат:**

Після заняття діти зрозуміють важливість доброти, взаємоповаги і вміння вирішувати конфлікти мирним шляхом, зацікавляться творчістю Марійки Підгірянки та навчатися цінувати літературне слово.